

Rapport 5270

SWANENDRIFT, HOORN WEST, ALPHEN AAN DEN RIJN

J. Loopik

Buitenplaats Swanendrift op Bedrijventerrein Hoorn west, gemeente Alphen aan den Rijn

Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

J. Loopik

Colofon

ADC Rapport 5270

Buitenplaats Swanendrift op bedrijventerrein Hoorn west, gemeente Alphen aan den Rijn
Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

Auteur: J. Loopik

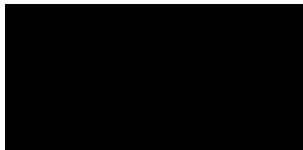
In opdracht van: gemeente Alphen aan den Rijn

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, september 2020

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

G. Williams

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033 299 8181
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Vooronderzoek	7
1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	12
1.4 Opzet van het rapport	13
2 Methoden	14
3 Resultaten	15
3.1 Fysisch geografisch onderzoek M. van Dinter	15
3.1.1 Inleiding	15
3.1.2 Methoden	15
3.1.3 Landschappelijke achtergrond	15
3.1.4 Resultaten	17
3.1.5 Conclusie	18
3.2 Sporen en structuren	18
3.3 Vondstmateriaal	21
4 Synthese	22
4.1 Algemeen	22
4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	24
5 Waardering en selectieadvies	26
5.1 Waardering van de vindplaats	26
5.2 Selectieadvies	27
Literatuur	28
Lijst van afbeeldingen en tabellen	29
Verklarende woordenlijst	30
Afkortingen in de database	31

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Zuid-Holland
Gemeente:	Alphen aan den Rijn
Plaats:	Alphen aan den Rijn
Toponiem:	Bedrijventerrein Hoorn West
Kaartblad:	31C
Centrum coördinaten:	103.018 / 461.030
Projectverantwoordelijke:	ADC ArcheoProjecten J. Loop k Nijverheidsweg-Noord 114 3812 PN Amersfoort Postbus 1513 3800 BM Amersfoort [redacted] [redacted]@archeologie.nl Actorregistratie: 36130321
Opdrachtgever:	[redacted] [redacted] Gemeente Alphen aan den Rijn Postbus 13 2400 AA Alphen aan den Rijn T: 14 0172 E: gemeente@alphenaandenrijn.nl
Bevoegde overheid:	Namens de gemeente: Mevr. Janneke Noordervliet-van Zwienen Omgevingsdienst Midden-Holland Postbus 45 2800 AA Gouda [redacted] [redacted]@odmh.nl
Goedkeuring rapport door de bevoegde overheid:	Ja (14-9-2020)
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	4811776100
Aard van het onderzoek:	Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven
ADC-projectcode:	4220107
Oppervlakte plangebied:	5.600 m ²
Oppervlakte (proef)sleuven:	349 m ²
Complex en ABR codering:	Huisplaats, onverhoogd / NHP
Periode(n):	NT
Geomorfologische context:	Oeverwallen op beddingafzettingen
NAP hoogte maaiveld:	Gemiddeld 0,8 m-NAP
Maximale diepte onderzoek:	1,4 m-NAP
Uitvoering van het veldwerk:	06-04-2020 t/m 08-04-2020
Beheer en plaats vondsten en documentatie:	het Provinciaal Archeologisch Depot in Alphen aan den Rijn. archeologischdepot@pzh.nl
Beheer en plaats digitale documentatie:	e-depot

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Alphen aan den Rijn heeft ADC ArcheoProjecten een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven uitgevoerd in het kader van de geplande bedrijfsontwikkeling op het bedrijventerrein Hoorn west. Vooronderzoek heeft aangetoond dat sporen van buitenplaats Swanendrift kunnen worden verwacht. De voorgenomen bouwplannen zullen deze vernietigen. Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd tussen maandag 6 april 2020 en woensdag 8 april 2020.

De aangetroffen vindplaats betreft de reeds aangetroffen resten van de buitenplaats Swanendrift en haar voorganger. Hieronder vallen tevens de door de AWN aangetroffen muurresten, die nog aanwezig zijn in het noorden van het perceel. Het aardewerk dat is aangetroffen plaatst het in onbruik raken van de sporen van de voorganger van huize Swanendrift rond 1700. Dit correspondeert met de historische vermelding van de verkoop van het eigendom in 1700 aan Wilhelmina van Weesp, wiens dochter genaamd Adriana ergens na 1707 opdracht gaf voor een grootschalige renovatie. De datering sluit tevens aan op een door de AWN opgestelde fasering, waarbij fase 4 rond 1710 start.

De voorganger lijkt in ieder geval aan drie kanten te zijn omgracht, getuige de twee grachtsegmenten die zijn aangetroffen als ook de ca. 4 m brede gracht die in het vooronderzoek als Vindplaats 2 is gedefinieerd. Deze laatste bevatte zowel 14^e-eeuws als 17^e-19^e-eeuws materiaal. Waarschijnlijk is deze gracht door de eeuwen heen blijven functioneren (getuige ook de aanwezigheid ervan op de kaart uit de vroege 19^e eeuw), omdat het als erfafscheiding functioneerde in relatie tot het ten oosten hiervan gelegen eigendom. De andere twee grachten zijn gedempt omdat het erf van de buitenplaats zich verder buiten de grachten uitstreckte. De overige sporen corresponderen vermoedelijk met het erf van de na 1700 heringerichte buitenplaats Swanendrift. Hiermee bevindt het plangebied zich ter hoogte van het hart van het erf van een reeks opeenvolgende bewoning die terug gaat tot in de Late Middeleeuwen.

Het advies ten aanzien van de vindplaats luidt; behoud *in situ*. De resultaten van onderhavig onderzoek kunnen worden gezien als een bevestiging van het in eerder onderzoek gestelde advies. De vindplaats kan worden betrokken bij de reeds als behoudenswaardig aangemerkte zone met resten van huize Swanendrift en haar voorganger. Het plangebied bestrijkt het centrale erf van een 14^e-eeuws boerderijcomplex en diens opvolgers, waar nog niet voldoende over bekend is. Huize Swanendrift is slechts een onderdeel van een groter geheel geweest en leent zich goed voor een diachrone analyse; hoe heeft het boerenbedrijf zich door de tijd heen ontwikkeld? Alhoewel het woonhuis eerder door de AWN is onderzocht is juist het erf onderbelicht geweest. Hier kunnen meer gebouwen hebben gestaan en sporen van ambachtelijke processen terug gevonden worden. Ook de inrichting van het terrein is relevant, is er sprake van een zogenaamd voorhof en neerhof?

ADC ArcheoProjecten wijst de opdrachtgever er op dat de bevoegde overheid beslist of dit advies al dan niet wordt opgevolgd; indien deze een andere mening is toegedaan, dient u rekening te houden met vervolgonderzoek.

Indien bij verdere graafwerkzaamheden alsnog archeologische waarden en resten worden aangetroffen, dienen deze conform de Erfgoedwet, art. 5.10, direct te worden gemeld. In de praktijk kan melding het beste direct plaatsvinden bij de gemeente (de bevoegde overheid).

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren
Nieuwe tijd:	1500 - heden
Middeleeuwen:	450 - 1500 na Chr.
Romeinse tijd:	12 voor Chr. - 450 na Chr.
IJzertijd:	800 - 12 voor Chr.
Bronstijd:	2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	5300 - 2000 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	8800 - 4900 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	tot 8800 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

Afbeelding 1. Locatie van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de gemeente Alphen aan den Rijn heeft ADC ArcheoProjecten een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven uitgevoerd in het kader van de geplande bedrijfsontwikkeling op het bedrijventerrein Hoorn west. Vooronderzoek (zie §1.2) heeft aangetoond dat sporen van buitenplaats Swanendrift kunnen worden verwacht. De voorgenomen bouwplannen zullen deze vernietigen. Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd tussen maandag 6 april 2020 en woensdag 8 april 2020. In die periode zijn de proefsleuven aangelegd en onderzocht conform de KNA 4.1 en het Programma van Eisen (PvE), dat door RAAP is opgesteld.¹ De vondsten en bijbehorende documentatie die tijdens het IVO zijn verzameld, zijn gedeponneerd in het provinciaal depot voor bodemvondsten te Alphen aan den Rijn.

Het plangebied 'Swanendrift' heeft een oppervlakte van ca. 5.600 m² en betrof braakliggend terrein. In totaal zijn drie proefsleuven gegraven, waarbij er structureel 1 vlak is aangelegd. Er werd een totale oppervlakte van ca. 349 m² onderzocht.

Het veldteam bestond uit de volgende personen: Jeroen Loopik (Senior KNA archeoloog en projectverantwoordelijke), Roald Huiskamp (Junior archeoloog) en Maarten van Vliet (Junior archeoloog). De bij dit project betrokken fysisch geografe was Marieke van Dinter. Senior archeoloog was Gavin Williams.

1.2 Vooronderzoek

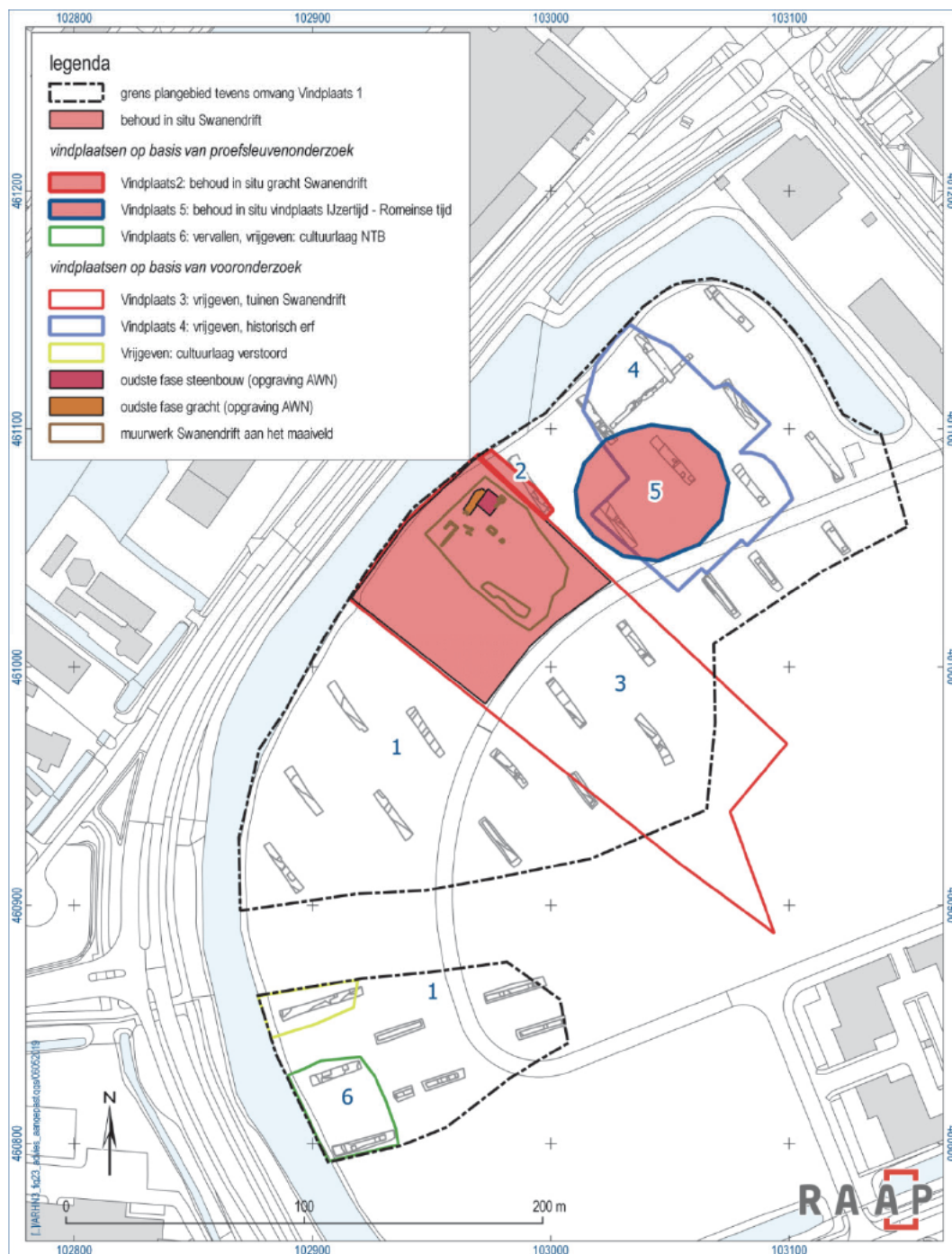
Het plangebied wordt op de archeologische beleidskaart van de gemeente Alphen aan den Rijn aangeduid met 'Waarde Archeologie 3a'. Er kunnen resten van historische bebouwing en landgebruik aanwezig zijn. Ten behoeve van de baksteenindustrie in de 17^e tot en met de 20^e eeuw heeft (lokaal) afgraving plaatsgevonden van de oeverafzettingen. Ook in het plangebied zijn hiervoor aanwijzingen aangetroffen. In deze afgegraven percelen zullen de archeologische resten (deels) verstoord zijn geraakt. Dieper gelegen archeologische resten kunnen nog (deels) intact in de bodem aanwezig zijn. Het beleid voor deze zone schrijft voor dat er bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 50 cm –Mv een archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd.

In het kader van de toekomstige ontwikkeling van het gebied zijn reeds in 1998 delen van het plangebied door de AWN onderzocht. Hierbij werden restanten aangetroffen van een fundering bestaande uit 14^e-15^e-eeuws baksteen, muurresten, drie waterputten, twee kelders, twee beerkelders, vloertjes, diverse goten en de kademuur van een 17^e-eeuwse voorgracht. Deze restanten worden toegeschreven aan huize Swanendrift en haar laatmiddeleeuwse voorganger.

In 2018 is een verdere archeologische inventarisatie in het plangebied uitgevoerd. Het betreft ten eerste een bureau- en booronderzoek, welke door RAAP is uitgevoerd.² Op basis van het booronderzoek zijn er drie vindplaatsen aangetoond, plus een zone met een archeologische verwachting voor resten uit de periode Romeinse tijd –Nieuwe tijd. De locatie met restanten van huize Swanendrift is hierbij relevant. Aanbevolen werd om de resten van buitenplaats Swanendrift *in situ* te behouden en op de locatie van de overige twee vindplaatsen en de zone met archeologische verwachting een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren.

¹ Jordanov 2018. Noordervliet 2020.

² Wink & Jordanov 2018.

Afbeelding 2. Gedefinieerde vindplaatsen uit het IVO-P van RAAP uit 2019 (bron: Jordanov 2019).

Dat proefsleuvenonderzoek werd door RAAP in november 2018 uitgevoerd.³ Hier zijn verspreid over de proefsleuven verschillende archeologische resten aangetroffen uit verschillende perioden. Er zijn opnieuw vindplaatsnummers uitgedeeld, waarbij die uit het voorgaande onderzoek zijn vervallen. Op afbeelding 2 staat locatie met de resten van buitenplaats Swanendrift de rood gearceerd en niet genummerd (en betreft feitelijk het plangebied van voorliggend onderzoek). Voor dit onderzoek zijn relevant: resten van de tuinen van buitenplaats Swanendrift (sloten, muren, kuilen) en resten van de omgrachting van de buitenplaats Swanendrift. In totaal zijn zes vindplaatsen aangetroffen, waarbij de archeologische waarde van deze vindplaatsen is onderzocht. Op afbeelding twee zijn deze genummerd weergegeven. Op basis van de waardering van de

³ Jordanov 2019.

aangetroffen resten, waarbij is gekeken naar zowel de fysieke als de inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats, is geconcludeerd dat vindplaats 2 en 5 als behoudenswaardig kan worden aangemerkt, waarbij alleen vindplaats 2 relevant is voor onderhavig onderzoek. Vindplaatsen 1, 3, 4 en 6 zijn niet behoudenswaardig. Het selectieadvies luidt: planinpassing (behoud *in situ*) van vindplaats 2.⁴ Deze vindplaats betreft de aangetroffen gracht die behoort bij de buitenplaats Swanendrift en haar voorganger.

Een klein deel van het plangebied uit dat tweede onderzoek (het zojuist op afbeelding 2 aangewezen rood gearceerde deel) is tijdens de uitvoering echter niet onderzocht. Uitgezonderd de resultaten van het AWN onderzoek is dus onbekend of en welke resten hier nog in de bodem aanwezig zijn.⁵ Nader overleg tussen de archeoloog van de ODMH en de gemeente heeft uitgewezen dat het voor de herinrichting noodzakelijk is dat dit deel ook nader wordt onderzocht, door middel van een Inventariserend Onderzoek in de vorm van Proefsleuven. De resultaten hiervan worden in dit rapport besproken.

Historische gegevens⁶

De lintbebouwing langs de middeleeuwse dijk aan de zuidkant van de Oude Rijn is ontstaan in de Middeleeuwen. Aan de Hoorn (de bocht in de Oude Rijn ten westen van de historische kern van Alphen aan den Rijn) was vanaf de 14^e eeuw sprake van verspreide bebouwing (boerderijen met erven). In de loop van de 17^e eeuw werden ter plekke van sommige van deze agrarische bedrijven door de welvarende (stedelijke) handelselite 'buitens' gesticht. Deze locaties groeiden in de 18^e en 19^e eeuw uit tot riante buitenplaatsen met vaak monumentale tuinen en parken. Aan de Hoorn zijn in de loop van de 17e eeuw negen buitenplaatsen gesticht. Op de Prins Maurits' kaart van Rijnland en omliggend gebied uit 1614 staan aan de Hoorn in de omgeving van het plangebied binnendijs twee boerderijen afgebeeld (afb. 3). Eén daarvan moet zeker de voorganger van de buitenplaats Langerode zijn. Deze zou namelijk ter hoogte van de voormalige (jaren vijftig van de vorige eeuw) afdeling van De Genie hebben gestaan, ten oosten van het plangebied.⁷ Ook is in dit gebied in de 17e eeuw de buitenplaats Swanendrift (Swaenendrift) gesticht. Uit archiefonderzoek is bekend dat deze buitenplaats in 1652 bewoond werd door Jacob Fransz. Hinlopen, wiens moeder hier in 1635 een boerenhofstede heeft aangekocht. Mogelijk betreft dit een van de boerderijen afgebeeld op de kaart uit 1614. Elders geuite vermoedens dat het huis Leeuwen (voor het eerst in archieven genoemd in 1330) de voorganger van de buitenplaats Swanendrift zou zijn (o.a. door Regt in zijn artikel Alphensche buitenplaatsen), worden tegengesproken door de resultaten van de archiefinventaris.

⁴ Jordanov 2019.

⁵ Noordervliet 2020, Addendum PvE proefsleuvenonderzoek.

⁶ Jordanov&Wink 2018.

⁷ <https://www.alphen.com/2007/01/20/herinneringen-aan-de-hoorn-buitenplaatsen/>

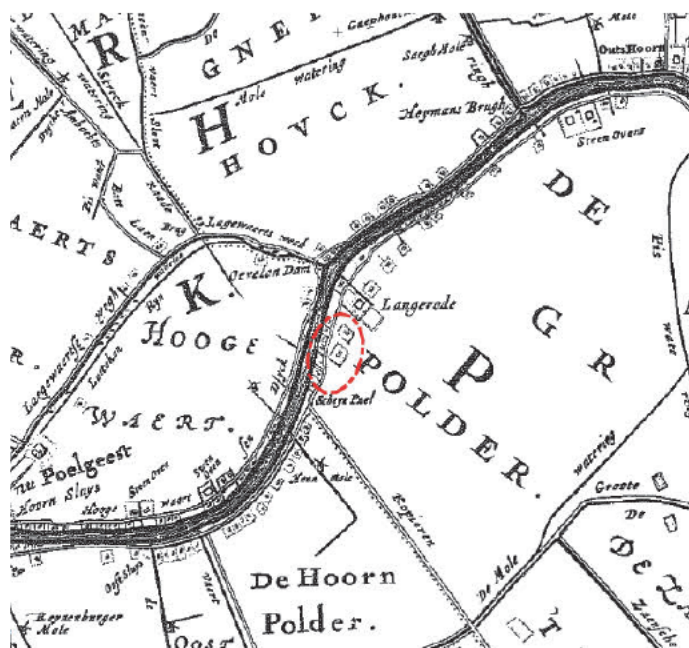
Afbeelding 3. Globale ligging van het plangebied (rode lijn) op de Prins Maurits' kaart van Rijnland en omliggend gebied uit 1614.
Bron: Wink en Jordanov 2018.

Swanendrift komt in 1664 in handen van de Amsterdamse koopman John van Egeren. Zijn kinderen verkopen de buitenplaats in 1700 aan Wilhelmina van Weesp, wiens dochter Adriana waarschijnlijk de eigenaresse van Swanendrift wordt in 1707. Adriana, die gehuwd was met Bartholomeus Bosch, geeft opdracht voor een grootschalige renovatie van het buiten voordat haar zoon Jan Barth Bosch zijn intrek neemt in wat inmiddels als een 'herenhuis met tuinmanswoning, hooiberg, schuren en bijgebouwen, moestuinen en wei- en hooiland' beschreven wordt. In de volgende eeuw (tot 1813) beleefde de buitenplaats zijn glorietijd. Op de kaart van Colom uit 1681 staat duidelijk de Kopierkade afgebeeld met ten oosten daarvan binnendijs op regelmatige afstanden verspreide bebouwing (afb. 4). Het ligt voor de hand om aan te nemen dat dat de twee boerderijen direct ten oosten van de kruising van de Hoorn met de Kopierkade de twee buitenplaatsen Swanendrift en Langerode betreffen.

Afbeelding 4. Globale ligging van het plangebied (rode lijn) op de Jacob Aertsz. Colom's kaart van Holland uit 1681. Bron: Wink en Jordanov 2018.

Op de kaart van Dou uit 1746 staat Langerode duidelijk aangegeven en is sprake van twee boerderijen/buitenplaatsen direct ten westen daarvan (afb. 5). Wanneer we deze kaart vergelijken met de kaart van de Grote Polder (collectie Hingman) uit 1808 en de kadastrale minuut uit ca. 1830 wordt duidelijk dat het meest westelijke bebouwde perceel Swanendrift moet zijn, direct ten oosten waarvan een andere bebouwde perceel is bijgekomen tussen 1681 en 1746. Verder richting het oosten ligt Langerood.

Afbeelding 5. Globale ligging van het plangebied (rode lijn) op de kaart van 'T Hooge Heemraedschap van Rynland van Jan Jansz. Dou uit 1746. Bron: Wink en Jordanov 2018.

In 1813 komt Swanendrift in het bezit van drie Leidse grondspeculanten en wordt grotendeels gesloopt. Uit de verkoopakte blijkt hoe imposant Swanendrift op dat moment moet zijn geweest: *'Hofstede genaamd S. met derzelver Heerenhuizinge, voorzien van onderscheidene behangen als onbehangen boven- en benedenkamers en vertrekken, ruime keuken, groote zolders, verwulfd kelder, provisie-, meiden- en knechtskamers en verdere offices, item een manswoning met schuren, zomerhuis, 6 roeden barg, stalling voor 40 koebeesten en verdere merten, voorts tuinmans- en daggelderswoningen, zijnde de plaats voorzien van slinger- en houtbosschen, opgaande boomgaarden, moestuin en verdere plantagiën groot 2 H.A. 57 A. 343 milliares of drie morgen.'* Uit de kadastrale minuut (ca. 1830) blijkt dat Swanendrift inderdaad is afgebroken (afb. 6). Het lege perceel waar Swanendrift heeft gestaan is nog duidelijk herkenbaar aan zijn opvallende vorm. Op een deel van de grond wordt de dakpannenfabriek met enkele arbeidershuisjes van [redacted] gebouwd.⁸

Afbeelding 6. De kadastrale minuut circa 1830, waarop buitenplaats Swanendrift niet meer staat opgetekend. De zwarte pijl wijst het perceel aan waar Swanendrift heeft gelegen.

1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

Het doel van het Inventariserend Veld Onderzoek in de vorm van proefsleuven (IVO-P) in plangebied Swanendrift is het verkrijgen van een betrouwbaar inzicht in de aanwezigheid, de aard, de datering, de omvang en de conservering van archeologische (bewonings)resten in het plangebied, teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Deze waardestelling zal worden vertaald in een selectieadvies. Het bevoegd gezag zal naar aanleiding van dat advies een selectiebesluit nemen of (een deel van) de locatie behoudenswaardig is, of dat deze vrij gegeven kan worden voor ontwikkeling.

Algemene vragen

1. In welke mate is de bodem in het plangebied verstoord?
2. Welke aanvullende informatie kan worden verzameld over de bodemopbouw?
3. Kan de ligging, verloop en omvang van de tijdens het booronderzoek aangetroffen restgeul worden aangescherpt?
4. Zijn er aanwijzingen voor een archeologische vindplaats anders dan de drie reeds gedefinieerde vindplaatsen uit het vooronderzoek?

⁸ <https://www.alphen.com/2007/01/20/herinneringen-aan-de-hoorn-buitenplaatsen/>

5. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig? Wat is de vondstdichtheid/ruimtelijke verspreiding? Hoe is de conserveringstoestand? Wat is de typologische datering?
6. Zijn archeologische grondsporen aanwezig? Zo ja, wat is hun aard, datering, diepteligging, kwaliteit (gaafheid en conservering) en ruimtelijke verspreiding?
7. Is sprake van een behoudenswaardige vindplaats?

Vragen t.b.v. de waardering van een eventuele vindplaats

8. Zijn er sporen van tuininrichting aangetroffen? Wat is hun exacte ligging, aard, datering, gaafheid en conservering?
9. Zijn er (funderings)resten van bijgebouwen/schuren aangetroffen? Wat is hun exacte ligging, aard, datering, gaafheid en conservering?
10. Zijn er resten van erfgerelateerde structuren (beer-/waterputten, afvalkuilen, gedempte sloten e.d.) aangetroffen? Wat is hun exacte ligging, aard, datering, gaafheid en conservering?
11. Zijn er resten van tuinpaden?
12. Kunnen de aangetroffen resten toegewezen worden aan buitenplaats Swanendrift?
13. Is er een fasering aan te brengen in de aangetroffen structuren op basis van de fasering opgesteld door de AWN naar aanleiding van de opgraving uit 1998/99 (fase 1 - vanaf 1375; fase 2 - vanaf 1540; fase 3 - vanaf 1650; fase 4 - vanaf 1710)?
14. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig in tuin- en erfgerelateerde sporen? Wat is de vondstdichtheid/ruimtelijke verspreiding? Hoe is de conserveringstoestand? Wat is de typologische datering?
15. Waarin uit zich de status van bewoners in fysiek, materieel en functioneel opzicht?
16. Zijn er aanwijzingen in het vondstmateriaal voor contacten met ver weg gelegen productieplaatsen?
17. Welke botanische resten zijn aanwezig in eventuele gesloten tuincontexten en wat de potentie daarvan voor het verschaffen van een inzicht in de begroeiing in de tuinen.
18. Is er sprake van een behoudenswaardige vindplaats? Hierbij dient voldoende aandacht te worden besteed aan het criterium ensemblewaarde (samenhang met de overige resten van buitenplaats Swanendrift).

1.4 Opzet van het rapport

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1 -specificatie VS05). In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarna de eerste conclusies volgen. Dit onderzoek vormt geen eindstation, maar de basis van waaruit verder synthetiserend onderzoek kan plaatsvinden. Na de samenvatting en dit inleidende hoofdstuk volgt een omschrijving van de onderzoeksmethoden in hoofdstuk 2. Vervolgens zullen de verschillende deelonderzoeken aan de orde komen. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van het veldonderzoek besproken. In hoofdstuk 4 volgt de Synthese, waarna in hoofdstuk 5 het Waardering- en selectieadvies wordt opgesteld.

2 Methoden

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd conform de KNA 4.1 en het PvE.⁹ Tijdens het IVO zijn drie proefsleuven (4-6) aangelegd (afb. 7). Tijdens het veldonderzoek vond overleg plaats met het bevoegd gezag, in de vorm van telefonisch overleg en een veldbezoek. Langs de straatzijde van de Maatschapslaan lagen volgens de Klikmelding diverse kabels & leidingen. Hierom is enige afstand bewaard tot de trottoirband.¹⁰

Afbeelding 7. Uitgevoerde puttenplan. Rood = Vindplaats Swanendrift (IVO-P). Groen = profielkolommen en lengteprofiel.

Het veldonderzoek werd gecombineerd met een opgraving op het naastgelegen terrein. De toegewezen put- spoor- en vondstnummers zijn doorgenummerd. De vlakken zijn machinaal aangelegd met een gladde bak. Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten in vakken van 5x4 m verzameld. Alleen bijzondere vondsten zijn als puntvondsten ingemeten. Grondsporen zijn direct ingekrast. De vlakken zijn met behulp van een metaaldetector onderzocht, vervolgens is het vlak en ieder spoor daarin gefotografeerd en getekend met behulp van een *robotic Total Station*, waarbij om de 5 m een vlakhoogte is bepaald. Alle aangetroffen grondsporen zijn gecoupeerd, waarbij vondsten zijn verzameld. Alle relevante coupes zijn gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. Het restant van de gecoupeerde sporen is indien nodig bemonsterd voor archeobotanisch, archeozoologisch en/of dendrochronologisch onderzoek.

Bij het aanleggen van elke put is eerst een diep kijkgat geplaatst, om zo de archeologische niveaus inzichtelijk te maken. Hierna is de put op vlak 1 aangelegd, aan de top van de natuurlijke afzettingen, op circa 60 cm-maaiveld (1,4 m-NAP). Bij het aanleggen van de vlakken zijn kijkgaten en profielkolommen gedocumenteerd (afb. 7). Alle profielen zijn gefotografeerd en opgetekend en bestudeerd door een fysisch geograaf (1:20).

⁹ Jordanov 2018. Noordervliet 2020.

¹⁰ Klik meldingen 20G191583 & 20G193266.

3 Resultaten

3.1 Fysisch geografisch onderzoek

M. van Dinter

3.1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de opbouw en de genese van het plangebied besproken. Hierbij wordt gebruik gemaakt van literatuurgegevens, informatie verkregen bij eerder uitgevoerde archeologisch onderzoek en het huidige veldonderzoek.¹¹ Bij het veldonderzoek is de profielopbouw van de kolommen gedocumenteerd en bestudeerd, teneinde een beeld te verkrijgen van de bodemopbouw, de gaafheid van de bodem en de (geologische) opbouw en genese van het plangebied. Tijdens het veldonderzoek is tevens een naastgelegen vindplaats onderzocht. De hierbij verkregen gegevens zullen in dit rapport worden meegenomen.

3.1.2 Methoden

Voor het fysisch geografisch onderzoek is gebruik gemaakt van het gedocumenteerde kijkgaten in werkput 4-6 (afb. 9). De profielen zijn handmatig opgeschaafd en vervolgens ingekrast en gedocumenteerd. Hierbij zijn zowel lithologische lagen als archeologisch relevante lagen onderscheiden, zoals vegetatiehorizonten, cultuurlagen en eventuele sporen. Alle lagen zijn bemonsterd en beschreven op textuur, kleur, gehalte organische stof en andere lithologische en bodemkundige verschijnselen. De profielen zijn beschreven volgens het Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode¹² die de lithologische beschrijving conform NEN5104¹³ hanteert. Uit de profielen zijn geen monsters genomen voor daterend of botanisch onderzoek.

3.1.3 Landschappelijke achtergrond

Het plangebied bevindt zich in het westelijke deel van het Nederlandse rivierengebied, een landschappelijke dynamische regio bestaande uit fluviatiele afzettingen van Rijn en Maas uit het Laat-Weichselien en Holoceen.¹⁴ Volgens de *Limeskaart* ligt het plangebied in de Romeinse tijd op de hoge oeverwallen ten zuiden van de Oude Rijn, (afb. 8). De *Limesweg* bevindt zich waarschijnlijk net ten noorden van het plangebied.¹⁵

Op het perceel zijn door RAAP inventariserende archeologische onderzoeken uitgevoerd.¹⁶ Daarbij werd geconstateerd dat de natuurlijke ondergrond in het plangebied voornamelijk uit oever- op beddingafzettingen bestaat (afb. 9). Het bovenste deel van de oeverafzettingen is vaak kalkloos. Maar in de top van de oeverafzettingen is slechts op enkele plaatsen een vegetatiehorizont aangetroffen (boring 5, 21, 104 en 114). Ca. 200 m ten zuiden van het plangebied ligt de rand van de meandergordel van de Oude Rijn en zijn oever- op komafzettingen aanwezig.

¹¹ Wink en Jordanov 2018; Jordanov 2019.

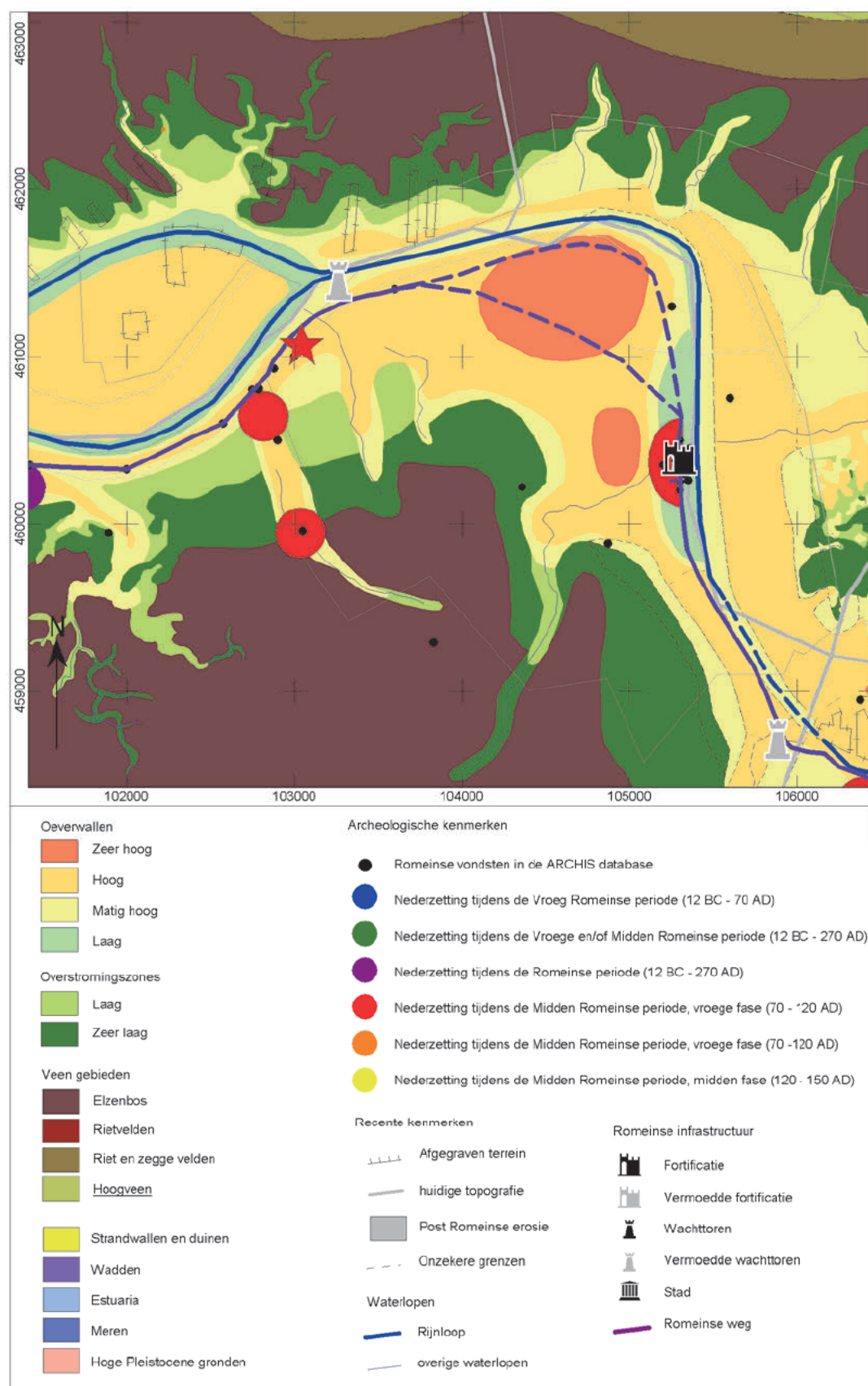
¹² Bosch 2005.

¹³ Normalisatie-Instituut 1989.

¹⁴ Berendsen 2005.

¹⁵ Conradi 2017.

¹⁶ Wink en Jordanov 2018; Jordanov 2019.

Afbeelding 8. Plangebied (asterisk) geprojecteerd op Limeskaart (Van Dinter 2013)

Afbeelding 9. Geologische kaart en putten van de vooronderzoeken (Wink en 2018; Jordanov 2019) met daarop de huidige putten en locatie van profielwanden en –kolommen geprojecteerd. Putten 1-3 en 7 betreffen naastgelegen DAO.

3.1.4 Resultaten

Beschrijving

In nagenoeg het hele plangebied zijn inderdaad oever- op beddingafzettingen aangetroffen. De hoogte van de top van het kalkrijke beddingzand ligt bijna overal op 1,9-2,0 m-NAP (S5000). Op dit zandpakket liggen kalkrijke, zandige kleipakketten (S4000; Kz2-3). De zandigheid neemt naar boven steeds af en daarmee is sprake van een zogenaamd 'fining upwards' profiel. Een dergelijk profiel is typisch voor kronkelwaardruggen waarbij beddingafzettingen naar boven toe over gaan in oeverafzettingen. In deze oeverafzettingen is vaak horizontale gelaagdheid aanwezig. In het kruisprofiel is op enkele plaatsen een vegetatiehorizont zichtbaar in de top van de oeverafzettingen bewaard gebleven (S3000). Deze horizont bestaat uit donkergekleurd pakket, kalkloze, zwak humeuze uiterst siltige klei (afb. 9; Ks4 H1). De top van dit pakket bevindt zich op 1,3-1,4 m-NAP. Deze vegetatiehorizont is zeer zwak ontwikkeld en niet tweetoppig (met ingelopen grovere zandkorrels). Dit betekent dat het niveau niet intensief als looppniveau is gebruikt. In de werkputten 4-6 is de begraven vegetatiehorizont moeilijk te herkennen, maar weldegelijk aanwezig in werkput 6 en mogelijk in het zuidelijke kijkgat in werkput 5 (afb. 10).

Afbeelding 10. Begraven en zwak ontwikkelde vegetatiehorizont in werkput 6, ter hoogte van onderste witte sjalon deel.

3.1.5 Conclusie

De natuurlijke ondergrond in het plangebied bestaat uit oever- op beddingafzettingen. In de top van de oeverafzettingen is soms nog een zwak ontwikkelde vegetatiehorizont aanwezig. Dit voormalige looppniveau is niet intensief gebruikt door de mens. Dit niveau is vervolgens door de latere, mogelijk middeleeuwse, overstromingen afgedekt met een kleipakket. Door deze sedimentatie zullen de in het landschap aanwezig hoogteverschillen (grotendeels) zijn genivelleerd.

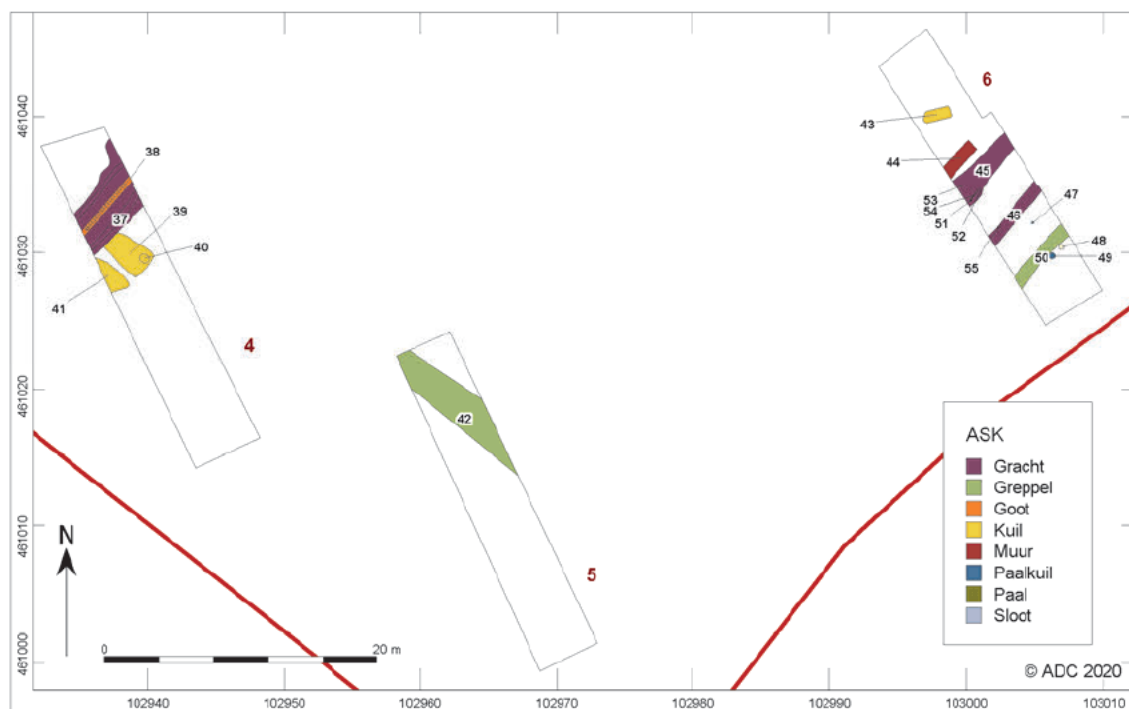
3.2 Sporen en structuren

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een klein aantal sporen en vondsten aangetroffen (afb. 11). De diversiteit in de aard van de sporen beperkt zich tot greppels, (paal)kuilen, muurwerk, een goot en grachten. De sporen, die met de nu voorhanden informatie aan een vindplaats zijn te koppelen, geven een indicatie van de indeling en het gebruik van het landschap. Alle sporen zijn op vlak 1 aangetroffen, direct onder de bouwvoor.

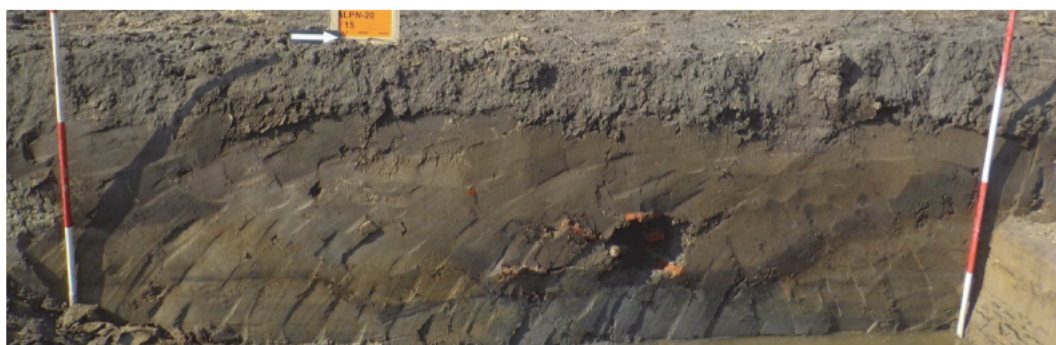
In de meest westelijke sleuf, put 4, zijn twee kuilen aangetroffen (spoor 39, 41), die de gracht deels oversneden en dus jonger moeten zijn geweest (spoor 37). Spoor 41 is ca. 30 cm diep, spoor 39 slechts 10 cm. In spoor 39 werd later een ca. 20 cm diepe ronde puinkuil gegraven, gevuld met baksteen en roodbakend aardewerk (spoor 40, vnr 6). Het aardewerk dateert rond 1700. De vulling van de kuilen leek sterk op een laag direct onder de bouwvoor (spoor 2000).

Vondstmateriaal uit deze laag dateert tussen 1650 en 1800 (vnr 5). Op het niveau van vlak 1 was alleen de onderzijde van de kuilen nog aanwezig. Mogelijk zijn de kuilen door spoor 2000 heen gegraven en er daarna mee gedicht. Het betreft vermoedelijk kleiwinningskuilen of plantenbedden. De ca. 4 m brede en 1 m diepe gracht zelf diende voor zowel de ontwatering van het terrein als erf afscheiding. De onderste vulling was sterk humeus, wat wijst op een enigszins nat milieu waar plantenresten konden composteren. De rest van de gracht bestond uit een homogene vulling die erop duidt dat de gracht in één fase werd gedempt. Hierna werd in het midden ervan een goot aangebracht (spoor 38). De goot bestaat uit een rood plavuizen bodem en gemetselde bakstenen wanden.¹⁷ De bovenzijde werd afgedekt door eenzelfde type plavuizen, waarna tot slot op enige afstand van elkaar bakstenen op de bovenzijde zijn geplaatst. Dezelfde goot is eerder aangetroffen tijdens onderzoek dat de AWN in de jaren '90 van de vorige eeuw heeft uitgevoerd.

¹⁷ Rode baksteen 19x9x3,5. Rode plavuizen 23x22,5x4.

Afbeelding 11. De sporenkaart, met putnummers in het rood.

Afbeelding 12. De gracht in put 4.

Afbeelding 13. De goot die in de gedempte gracht is aangelegd.

In put 5 werd slechts een ca. 38 cm diepe greppel aangetroffen, met een vulling die sterk geleek op de laag die direct onder de bouwvoor is aangetroffen (spoor 42). Vermoedelijk betreft het eenzelfde soort fenomeen als de twee mogelijke kleiwinningskuilen of plantenbedden in put 4. Vondstmateriaal uit dit spoor dateert erg breed, tussen 1300 en 1650 (vnr 20).

In put 6 werd verder een langwerpige en ca. 50 cm diepe kuil (spoor 43), een ca. 32 cm diepe paalkuil (spoor 47) en een ca. 76 cm diepe greppel aangetroffen (spoor 50). In de langwerpige kuil werd vondstmateriaal aangetroffen dat breed dateert, tussen 1300 en 1600 (vnr 17). Materiaal uit de greppel dateert tussen 1600 en 1900 (vnr 8).

Afbeelding 14-16. Spoor 43 (links), spoor 47 (midden) en spoor 50 (rechts).

Tot slot werd een sectie van een ruim 5 m brede en ca. 126 cm diepe gracht aangesneden (sporen 45 en 46). De opbouw ervan leek sterk op die van het andere grachtsegment in put 4, namelijk een humeuze vulling onderin en een homogeen pakket die de gracht geheel opgevuld heeft. Uit het dempingspakket van de gracht werd vondstmateriaal verzameld dat dateert tussen 1650 en 1700 (vnr 9 en 18). Aan de onderzijde van de gracht werd ook beschoeiing aangetroffen, bestaande uit diverse houten palen (sporen 51-53), een plank (spoor 54) en een deel van een leren schoen.¹⁸ Langsij de gracht stond een fragment muurwerk, die eenzelfde oriëntatie had als de gracht (spoor 44). Van het muurwerk was weinig meer over. Het was opgetrokken uit gebroken oranje en roze bakstenen, met minstens twee soorten mortel.¹⁹ Het zijn duidelijke indicaties dat de baksteen was hergebruikt uit ouder muurwerk.

Afbeelding 17. Grachtsectie in put 6.

¹⁸ Het hout en de leren schoen zijn op basis van het advies in het evaluatieverslag niet verder uitgewerkt.

¹⁹ Muur. 2 steens breed. Gebroken baksteen. Oranje ?x10x5, Roze ?x11x5, Gele ?x12x6. Zanderige kalkmortel en witte kalkmortel.

Afbeelding 18. Detail van de beschoeiing onderin de gracht.

3.3 Vondstmateriaal

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn 28 vondsten verzameld, bestaand uit aardewerk, pijp-aardewerk en keramisch bouw materiaal (tegels). Het materiaal dat is verzameld, is door J. Verduin gescand om een datering te verkrijgen van de sporen waar ze in zijn aangetroffen. In onderstaande tabel staan de relevante gegevens weergegeven.

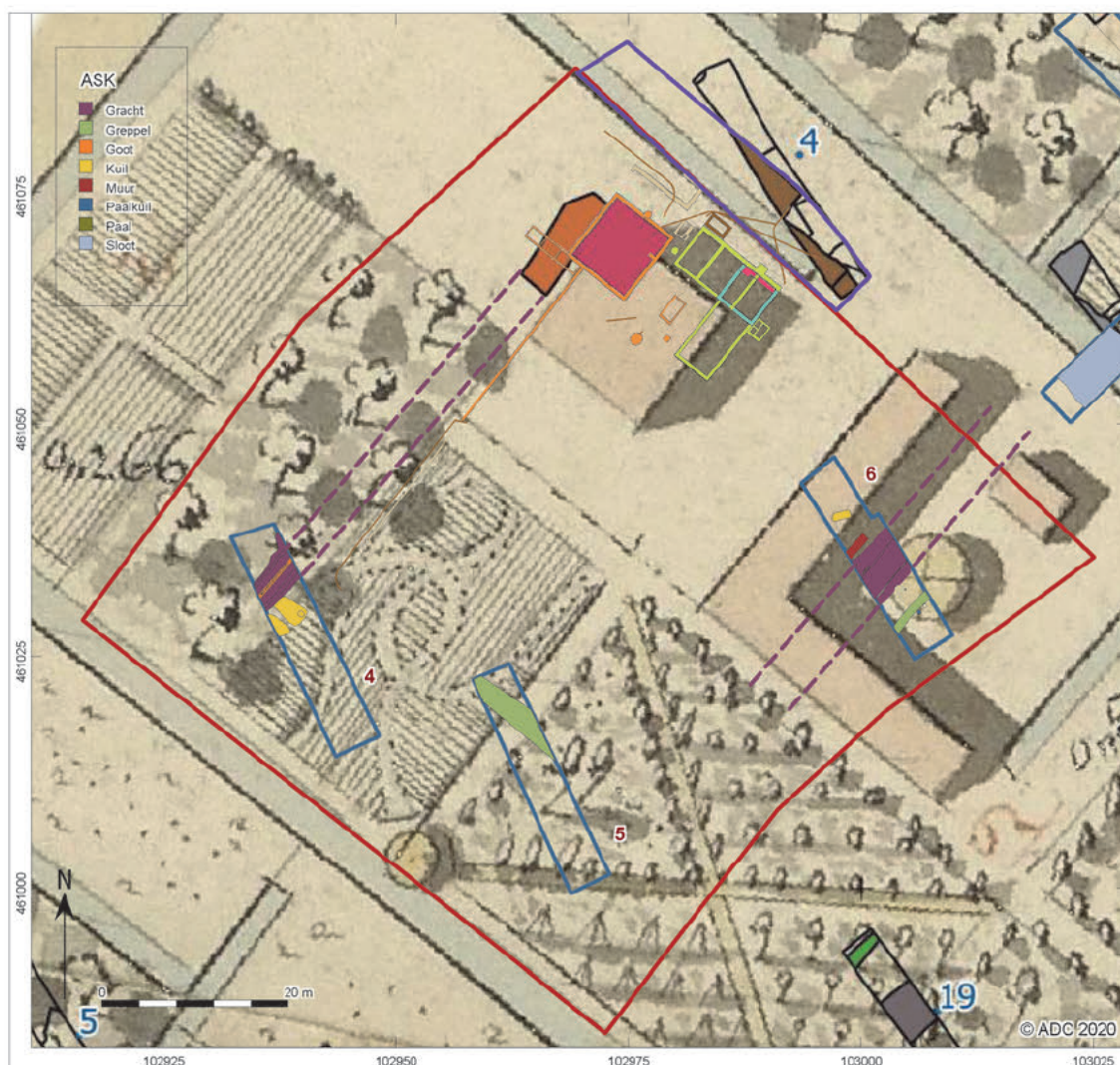
Tabel 2. Vondstmateriaal.

Vnr	Spoor	Aantal	Materiaal	Type/baksel	Datering	Opmerking
4	1000	1	aardewerk	steengoed met opp. Beh.	1800-1900	
4	1000	1	p jpaardewerk	p jpensteel	1600-1900	
5	2000	1	aardewerk	witbakkend	1650-1800	
5	2000	2	keramisch bouw materiaal	plavuizen	1400-1800	
5	2000	1	p jpaardewerk	kleipijp	1610-1650	
6	40	8	aardewerk	roodbakkend	1550-1700	
6	40	1	aardewerk	witbakkend	1650-1800	
7	5000	1	aardewerk	witbakkend	1700-1900	
7	5000	2	aardewerk	roodbakkend	1700-1900	
8	43	1	aardewerk	roodbakkend	1300-1600	
9	46	1	aardewerk	faience	1650-1800	
17	50	1	aardewerk	roodbakkend	1600-1900	
17	50	1	keramisch bouw materiaal	platte (dak)pan	1500-1600	gr jsbakkend
18	45	4	keramisch bouw materiaal	plavuizen	1500-1700	1x misbaksel
19	51	1	aardewerk	roodbakkend	1700-1900	
20	42	1	aardewerk	roodbakkend	1300-1650	

4 Synthese

4.1 Algemeen

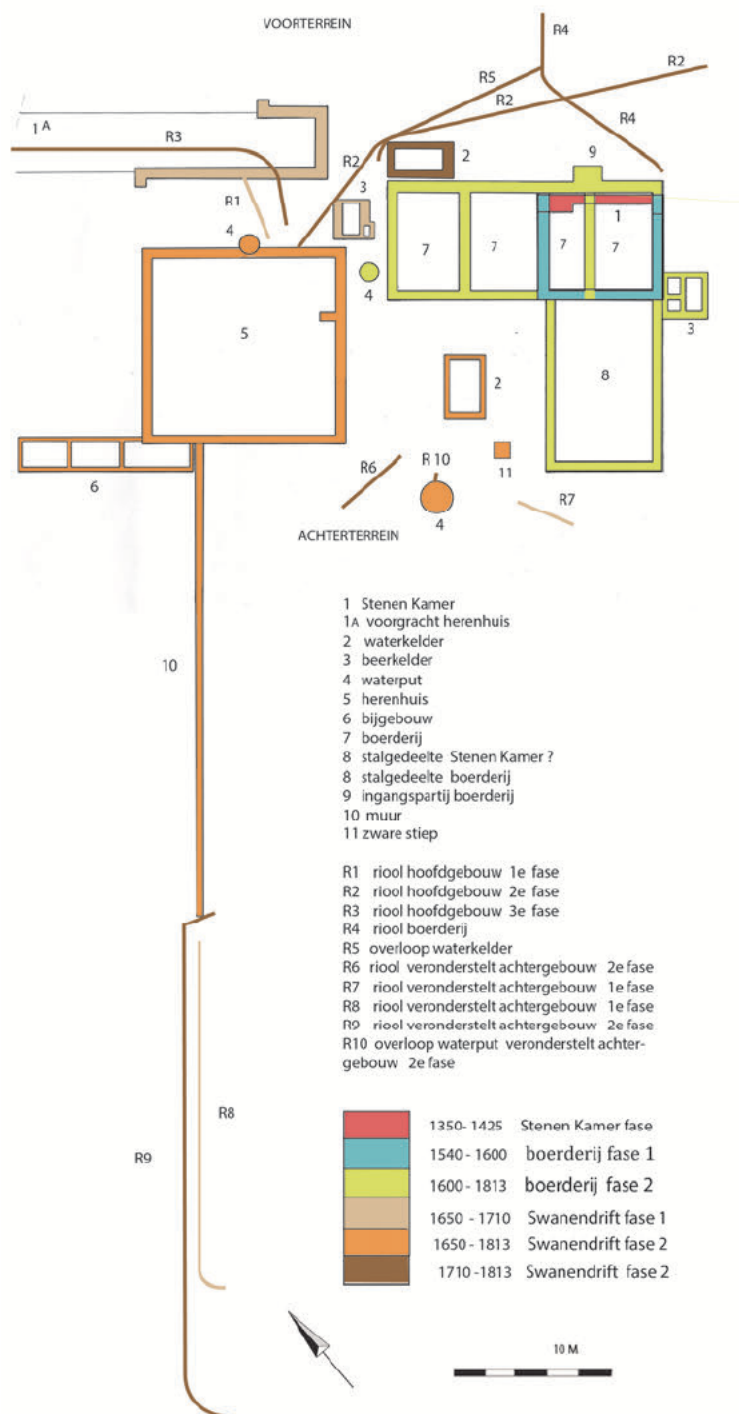
De verwachtingen die op grond van het vooronderzoek zijn gesteld, kunnen op basis van het huidige onderzoek worden bevestigd en hebben geen consequenties voor de verwachtingskaart en de daaraan gekoppelde beleidsadvieskaart. De aangetroffen vindplaats betreft de reeds aangetroffen resten van de buitenplaats Swanendrift en haar voorganger. Hieronder vallen tevens de door de AWN aangetroffen muurresten, die nog aanwezig zijn in het noorden van het perceel. Er zijn een klein aantal kuilen, twee grachtsegmenten, een muurwerkfragment, een paalkuil en twee greppels terug gevonden.

Afbeelding 19. De aangetroffen sporen (binnen blauw gekaderde putten) geprojecteerd op de kaart van de Grote Polder uit 1808 (collectie Hingman), met proefsleuven uit vooronderzoek in zwarte omlijning. Rood kader = plangebied. Paars kader = vindplaats 2 naar Jordanov 2019. Rondom het rode en oranje blok = AWN onderzoek. Paars stippellijnen is oriëntatie grachten. Bewerkte kaart naar oorspronkelijke afbeelding uit Jordanov 2019.

Een deel van de sporen is te relateren aan de voorganger van de 18^e-eeuwse buitenplaats Swanendrift. Het aardewerk dat in de sporen is aangetroffen plaatst het in onbruik raken van de sporen, zoals het dempen van de grachten, ergens rond 1700. Dit correspondeert met de historische vermelding van de verkoop van het eigendom in 1700 aan Wilhelmina van Weesp, wiens dochter genaamd Adriana ergens na 1707 opdracht gaf voor een grootschalige renovatie. De

datering sluit tevens aan op een door de AWN opgestelde fasering, waarbij fase 4 rond 1710 start (afb. 20). Op de kaarten uit 1808 en 1830 staan deze sporen ook niet meer aangegeven.

Afbeelding 20. Gedetailleerd overzicht van de door de AWN aangetroffen sporen en aangebrachte fasering.

De voorganger lijkt in ieder geval aan drie kanten te zijn omgracht, getuige de twee grachtsegmenten die zijn aangetroffen als ook de ca. 4 m brede gracht die in het vooronderzoek als Vindplaats 2 is gedefinieerd. Deze laatste bevatte zowel 14^e-eeuws als 17^e-19^e-eeuws materiaal. Waarschijnlijk is deze gracht door de eeuwen heen blijven functioneren (getuige ook de aanwezigheid ervan op de kaart uit de vroege 19^e eeuw), omdat het als erfafscheiding functioneerde in relatie tot het ten oosten hiervan gelegen eigendom. De andere twee zijn gedempt omdat het erf van de buitenplaats zich

verder buiten de grachten uitstrekke. De meest westelijke van de twee grachtsecties sluit aan op de oudste fase van de gracht die de AWN eerder heeft opgegraven. De greppel en kuil in put 6 behoren tevens tot deze voorganger.

De overige sporen corresponderen vermoedelijk met het erf van de na 1700 heringerichte buitenplaats Swanendrift, te weten drie kuilen in put 4, een greppel in put 5 en een muurwerkfragment en een paalkuil in put 6 (afb. 19). Alhoewel het vondstmateriaal uit de greppel in put 5 van voor 1700 dateert kan op basis van de overeenkomsten met de twee kuilen in put 4 en de vermoedelijke functionaliteit worden gesteld dat deze tot de tuinen van huize Swanendrift heeft behoord. Op de historische kaart uit 1808 staat Swanendrift afgebeeld. Er zijn enkele zaken die direct opvallen aan de hand van een projectie van alle sporen op de kaart (afb. 19). Het fragment muurwerk in werkput 6 kan op basis van ligging en oriëntatie een restant zijn van het gebouw dat op de kaart staat afgebeeld. De paalkuil die aan het zuidelijk eind van diezelfde put is aangetroffen behoorde mogelijk tot de fundering van de op de kaart afgebeelde hooiberg. Dat juist in put 6 sporen van de 18^e-eeuwse buitenplaats zijn aangetroffen is niet verwonderlijk, aangezien hier bebouwing heeft gestaan. In putten 4 en 5 zijn ook sporen van de buitenplaats aangetroffen, alhoewel deze niet corresponderen met de kaart. Mogelijk is de inrichting van de tuin op een gegeven moment gewijzigd.

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn gesteld zullen hier worden beantwoord op basis van de bevindingen van het proefsleuvenonderzoek.

Algemene vragen

1. In welke mate is de bodem in het plangebied verstoord?

Er zijn geen verstoringen aangetroffen in de proefsleuven. Wel lag het waargenomen fragment muurwerk dermate hoog (dicht onder het maaiveld), dat er niet veel van resteerde.

2. Welke aanvullende informatie kan worden verzameld over de bodemopbouw?

De natuurlijke ondergrond in het plangebied bestaat uit oever- op beddingafzettingen. In de top van de oeverafzettingen is soms nog een zwak ontwikkelde vegetatiehorizont aanwezig. Dit voormalige loopniveau is niet intensief gebruikt door de mens. Dit niveau is vervolgens door de latere, mogelijk middeleeuwse, overstromingen afgedekt met een kleipakket. Door deze sedimentatie zullen de in het landschap aanwezig hoogteverschillen (grotendeels) zijn genivelleerd.

3. Kan de ligging, verloop en omvang van de tijdens het booronderzoek aangetroffen restgeul worden aangescherpt?

NVT

4. Zijn er aanwijzingen voor een archeologische vindplaats anders dan de drie reeds gedefinieerde vindplaatsen uit het vooronderzoek?

Nee, er zijn alleen restanten van huize Swanendrift en haar voorganger aangetroffen.

5. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig? Wat is de vondstdichtheid/ruimtelijke verspreiding? Hoe is de conserveringstoestand? Wat is de typologische datering?

Er is aardewerk, pijp-aardewerk en bouw materiaal verzameld, uit sporen verspreid over de drie proefsleuven. Het materiaal is goed geconserveerd en dateert voornamelijk uit de periode 1600-1900.

6. Zijn archeologische grondsporen aanwezig? Zo ja, wat is hun aard, datering, diepteligging, kwaliteit (gaafheid en conservering) en ruimtelijke verspreiding?

Er zijn archeologische sporen aangetroffen. Op basis van het vondstmateriaal en stratigrafie dateren een aantal sporen vanaf de 18^e eeuw, de stichting van de buitenplaats. Het betreft drie kuilen, een greppel, een paalkuil en een fragment muurwerk. De overige sporen behoren tot een voorganger van de buitenplaats. Samen met een derde gracht, dat tijdens vooronderzoek uit 2019 is aangetroffen (vindplaats 2), vormen zij een aan minstens drie zijden omgracht erf.

7. Is sprake van een behoudenswaardige vindplaats?

Ja, er is sprake van een behoudenswaardige vindplaats. Voor de waardestelling, zie hoofdstuk 5.

Vragen t.b.v. de waardering van Vindplaats 1 (tuinen Swanendrift)

8. Zijn er sporen van tuininrichting aangetroffen? Wat is hun exacte ligging, aard, datering, gaafheid en conservering?

Er zijn drie kuilen, een greppel, een fragment muurwerk en een paalkuil aangetroffen die mogelijk te maken hebben met de tuininrichting van huize Swanendrift. De paalkuil en het muurwerkfragment komen overeen met de inrichting zoals deze op een kaart uit 1808 staat aangegeven.

9. Zijn er (funderings)resten van bijgebouwen/schuren aangetroffen? Wat is hun exacte ligging, aard, datering, gaafheid en conservering?

Er is één muurwerkrestant aangetroffen. Gezien de ligging behoorde deze mogelijk tot een L-vormig gebouw dat op een vroeg 19e-eeuwse kaart staat afgebeeld. Eén paalkuil behoorde mogelijk tot de fundering van een op dezelfde kaart afgebeelde hooimijt.

10. Zijn er resten van erfgerelateerde structuren (beer-/waterputten, afvalkuilen, gedempte sloten e.d.) aangetroffen? Wat is hun exacte ligging, aard, datering, gaafheid en conservering?

Er zijn twee grachtsegmenten en twee greppels aangetroffen. De grachtsegmenten en één greppel behoren vermoedelijk tot een voorganger van de 18e-eeuwse buitenplaats en zijn in de loop van de 17e eeuw gedempt. De andere greppel betreft mogelijk een plantenbed die tot de tuinen van huize Swanendrift heeft behoord.

11. Zijn er resten van tuinpaden?

Nee, deze zijn niet aangetroffen.

12. Kunnen de aangetroffen resten toegewezen worden aan buitenplaats Swanendrift?

Drie aangetroffen kuilen, een greppel, een muurwerkrestant en een paalkuil dateren vermoedelijk van de buitenplaats.

13. Is er een fasering aan te brengen in de aangetroffen structuren op basis van de fasering opgesteld door de AWN naar aanleiding van de opgraving uit 1998/99 (fase 1 - vanaf 1375; fase 2 - vanaf 1540; fase 3 - vanaf 1650; fase 4 - vanaf 1710)?

Het weinige vondstmateriaal dat is aangetroffen laat dit niet geheel toe. De sporen die tot de voorganger behoren zijn te plaatsen in fase 2, vanaf 1540. Echter, gezien de datering van de gracht uit vindplaats 2 in de 14^e eeuw, is het goed mogelijk dat ook deze twee grachtsegmenten uit die oudste fase dateren. De overige sporen, drie kuilen, een greppel, een fragment muurwerk en een paalkuil, behoren tot fase 4, vanaf 1710.

14. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig in tuin- en erfgerelateerde sporen? Wat is de vondstdichtheid/ruimtelijke verspreiding? Hoe is de conserveringstoestand? Wat is de typologische datering?

Er is aardewerk, pijp-aardewerk en bouw materiaal verzameld, uit sporen verspreid over de drie proefsleuven. Het materiaal is goed geconserveerd en dateert voornamelijk uit de periode 1600-1900.

15. Waarin uit zich de status van bewoners in fysiek, materieel en functioneel opzicht?

Op basis van het weinige vondstmateriaal is hier geen uitspraak over te doen.

16. Zijn er aanwijzingen in het vondstmateriaal voor contacten met ver weg gelegen productieplaatsen?

Nee, er zijn geen aanwijzingen aangetroffen.

17. Welke botanische resten zijn aanwezig in eventuele gesloten tuincontexten en wat de potentie daarvan voor het verschaffen van een inzicht in de begroeiing in de tuinen.

Er zijn twee kuilen en een greppel aangetroffen die mogelijk aan de tuin zijn toe te schrijven.

18. Is er sprake van een behoudenswaardige vindplaats? Hierbij dient voldoende aandacht te worden besteed aan het criterium ensemblewaarde (samenhang met de overige resten van buitenplaats Swanendrift).

Ja, er is sprake van een behoudenswaardige vindplaats. Voor de waardestelling, zie hoofdstuk 5.

5 Waardering en selectieadvies

5.1 Waardering van de vindplaats

De waardestelling, zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1, specificatie VS06) gebeurt op drie niveaus: belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. De eerste is niet van toepassing omdat de vindplaats niet bovengronds zichtbaar is. Alleen de laatste twee niveaus zijn op deze vindplaats van toepassing. De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gebaseerd op haar conservering en gaafheid. De conservering geeft aan de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven, de gaafheid in hoeverre de vindplaats nog compleet is. De beoordeling is voor zowel gaafheid als conservering: drie punten voor hoge, twee punten voor middelhoge en één punt voor lage kwaliteit.

De gaafheid van de grondsporen kan als hoog worden beoordeeld. De aangetroffen sporen waren duidelijk herkenbaar en goed bewaard gebleven. Ook het vondstmateriaal dat verzameld is bevond zich in goede staat. Het feit dat hout en leer is terug gevonden geeft aan dat de conserverings-omstandigheden goed zijn. De gaafheid/conservering van sporen en vondsten wordt middelhoog gewaardeerd. De waardering van beide fysieke kwaliteitscriteria is in totaal 6 punten. Dit is een score die hoog (< 5 punten) is en die haar het predikaat 'behoudenswaardig' oplevert (tabel 3).

Ook op inhoudelijke kwaliteit, uitgedrukt in waarden voor zeldzaamheid, informatie en ensemble, wordt de vindplaats beoordeeld met hetzelfde puntensysteem. Op zeldzaamheid is de score middelhoog. Er zijn meerdere van dergelijke buitenplaatsen bekend en opgegraven. Op informatiewaarde is de score voor de waardering ook middelhoog. Eerder onderzoek heeft al uitgewezen dat zich nog veel restanten van bebouwing in de grond bevinden. Tevens bevindt zich hier het centrale erf, waarbij ook nog een voorganger is herkend. Tot slot lijkt het aangetroffen materiaal een indicatie dat er meer dan voldoende vondstmateriaal aanwezig is voor verdere studie naar de bewoners ter plaatse.

De ensemblewaarde wordt hoog gewaardeerd. De bevindingen van het landgebruik kunnen goed in een groter geheel over de buitenplaats en haar voorganger worden geplaatst. De totale score voor de inhoudelijke kwaliteit is 7 en de waardering van de vindplaatsen op basis van deze criteria is dan ook hoog.

Tabel 3. Scoretabel waardestelling (naar KNA, versie 4.1).

Waarden	Criteria	Scores			
		Hoog	Midden	Laag	Totale score
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord			
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord			
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3			≥ 5 behoudenswaardig
	Conservering	3			
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid		2		≥ 7 behoudenswaardig
	Informatiewaarde		2		
	Ensemblewaarde	3			
	Representativiteit	N.v.t.			

5.2 Selectieadvies

Het advies ten aanzien van vindplaats luidt behoud *in situ*. Deze resultaten van onderhavig onderzoek kunnen worden gezien als een bevestiging van het in eerder onderzoek gestelde advies (Jordanov 2018). De vindplaats kan worden betrokken bij de reeds als behoudenswaardig aangemerkte zone met resten van buitenplaats Swanendrift en haar voorganger. Het plangebied bestrijkt het centrale erf van een 14^e-eeuws boerderijcomplex en diens opvolgers, waar nog niet voldoende over bekend is. Huize Swanendrift is slechts een onderdeel van een groter geheel geweest en leent zich goed voor een diachrone analyse; hoe heeft het boerenbedrijf zich door de tijd heen ontwikkeld? Alhoewel het woonhuis eerder door de AWN is onderzocht is juist het erf onderbelicht geweest. Hier kunnen meer gebouwen hebben gestaan en sporen van ambachtelijke processen terug gevonden worden. Ook de inrichting van het terrein is relevant, is er sprake van een zogenaamd voorhof en neerhof?

ADC ArcheoProjecten wijst de opdrachtgever er op dat de bevoegde overheid beslist of dit advies al dan niet wordt opgevolgd; indien deze een andere mening is toegedaan, dient u rekening te houden met vervolgonderzoek.

Indien bij verdere graafwerkzaamheden alsnog archeologische waarden en resten worden aangetroffen, dienen deze conform de Erfgoedwet, art. 5.10, direct te worden gemeld. In de praktijk kan melding het beste direct plaatsvinden bij de gemeente (de bevoegde overheid).

Literatuur

Bakker de, H. en Schelling, J., 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus. Tweede, gewijzigde druk.* Wageningen.

Bosch, J.H.A. 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2.* Utrecht (TNO-rapport, NITG 05-043-A).

Conradi, N.L.A., 2017: *Plangebied de Hoorn in Alphen aan den Rijn, gemeente Alphen aan den Rijn; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (karterende fase).* RAAPnotitie 5892, Weesp.

Conradi, N.L.A. en H.M. Molthof, 2016: *Plangebied Maximabrug in Alphen aan den Rijn, gemeente Alphen aan den Rijn; archeologisch onderzoek: een begeleiding.* RAAP Rapport 2999, Weesp.

Dinter, M. van, 2013: *The Roman Limes in the Netherlands: how a delta landscape determined the location of the military structures.* Netherlands Journal of Geosciences 92-1, 11-32.

Jordanov, M.S., Schute, I., 2018: *Programma van Eisen plangebied Bedrijventerrein Hoorn West (IVO-P).* RAAP Rapport 1978, Leiden.

Jordanov, M.S., 2019: *Bedrijventerrein Hoorn West, gemeente Alphen aan den Rijn, archeologisch vooronderzoek: proefsleuvenonderzoek.* RAAP Rapport 3821, Weesp.

Noordervliet, J.M., 2020: *Addendum PvE proefsleuvenonderzoek*, Gouda.

Normalisatie-Instituut, Nederlands, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104.* Delft (Normcommissie 351 06).

Wink, K., Jordanov, M.S., 2018: *Plangebied bedrijventerrein Hoorn west in Alphen aan den Rijn, gemeente Alphen aan den Rijn; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek en veldinspectie muurresten buitenplaats Swanendrift.* RAAP Notitie 6328, Weesp.

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied.
- Afb. 2. Gedefinieerde vindplaatsen uit het IVO-P van RAAP uit 2019 (bron: Jordanov 2019).
- Afb. 3. Globale ligging van het plangebied (rode lijn) op de Prins Maurits' kaart van Rijnland en omliggend gebied uit 1614. Bron: Wink en Jordanov 2018.
- Afb. 4. Globale ligging van het plangebied (rode lijn) op de Jacob Aertsz. Colom's kaart van Holland uit 1681. Bron: Wink en Jordanov 2018.
- Afb. 5. Globale ligging van het plangebied (rode lijn) op de kaart van 'T Hooge Heemraedschap van Rynland van Jan Jansz. Dou uit 1746. Bron: Wink en Jordanov 2018.
- Afb. 6. De kadastrale minuut circa 1830, waarop buitenplaats Swanendrift niet meer staat opgetekend. De zwarte pijl wijst het perceel aan waar Swanendrift heeft gelegen.
- Afb. 7. Uitgevoerde puttenplan. Rood = Vindplaats Swanendrift (IVO-P). Groen = profielkolommen en lengteprofiel.
- Afb. 8. Plangebied (asterix) geprojecteerd op Limeskaart (Van Dinter 2013)
- Afb. 9. Geologische kaart en putten van de vooronderzoeken (Wink en 2018; Jordanov 2019) met daarop de huidige putten en locatie van profielwanden en –kolommen geprojecteerd. Putten 1-3 en 7 betreffen naastgelegen DAO.
- Afb. 10. Begraven en zwak ontwikkelde vegetatiehorizont in werkput 6, ter hoogte van onderste witte sjalon deel.
- Afb. 11. De sporenkaart, met putnummers in het rood.
- Afb. 12. De gracht in put 4.
- Afb. 13. De goot die in de gedempte gracht is aangelegd.
- Afb. 14-16. Spoor 43 (links), spoor 47 (midden) en spoor 50 (rechts).
- Afb. 17. Grachtsectie in put 6.
- Afb. 18. Detail van de beschoeiing onderin de gracht.
- Afb. 19. De aangetroffen sporen (binnen blauw gekaderde putten) geprojecteerd op de kaart van de Grote Polder uit 1808 (collectie Hingman), met proefsleuven uit vooronderzoek in zwarte omlijning. Rood kader = plangebied. Paars kader = vindplaats 2 naar Jordanov 2019. Rondom het rode en oranje blok = AWN onderzoek. Paars stippellijnen is oriëntatie grachten. Bewerkte kaart naar oorspronkelijke afbeelding uit Jordanov 2019.
- Afb. 20. Gedetailleerd overzicht van de door de AWN aangetroffen sporen en aangebrachte fasering.
- Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.
- Tabel 2. Vondstmateriaal.
- Tabel 3. Scoretabel waardestelling (naar KNA, versie 4.1).

Verklarende woordenlijst

Antropogene sporen Alle immobiele sporen van menselijke oorsprong, variërend van paalgaten of fosfaatvlekken tot muurresten.

AMK Archeologische Monumentenkaart geeft een overzicht van gewaardeerde archeologische terreinen in vier categorieën: 1) Archeologische waarde, 2) Hoge archeologische waarde, 3) Zeer hoge archeologische waarde en 4) Zeer hoge archeologische waarde beschermd. De AMK is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de RCE en de provincies en wordt beheerd door de RCE.

Archeologische indicatoren Indicatief archeologisch materiaal dat bij (boor)onderzoek een aanwijzing kan zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats.

Archis Archeologisch Informatie Systeem. Dit door de RCE beheerde systeem bevat informatie over o.a. onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen, waarnemingen, complexen en monumenten.

¹⁴C Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CMA Centraal Monumenten Archief.

Conservering De mate waarin anorganische (aardewerk, vuursteen, metaal, glas etc.) en organische archeologische resten (bot, zaden, hout etc.) bewaard zijn gebleven.

Ensemblewaarde De meerwaarde die aan een vindplaats wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een landschappelijke en/of archeologische context.

Ex situ Niet ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en / of artefacten zich niet meer op de oorspronkelijke plaats in de bodem bevinden. Behoud ex situ is het bewaren van de archeologische informatie door definitief onderzoek (opgraven, documenteren en registreren).

Gaafheid De mate van (fysieke) verstoring van de bodem en/of de (eventueel aanwezige) archeologische waarden, zowel in verticale zin (diepte) als in horizontale zin (omvang).

Herinneringswaarde De herinnering die een archeologisch monument oproept over het Verleden.

IKAW Indicatieve kaart van archeologische waarden, een door de RCE geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem.

IVO Inventariserend VeldOnderzoek. Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

Informatiewaarde De betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De informatiewaarde wordt bepaald door de mate waarin (een opgraving van) het monument een bijdrage kan leveren aan nieuwe kennisvorming over het verleden.

In situ Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponneerd, weggegooid of verloren. Behoud in situ is het behouden van archeologische waarden in de bodem.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

PVA Plan van Aanpak. Een door de opdrachtnemer op te stellen plan voor de uit te voeren werken waarmee beoogd wordt aan de vereisten zoals geformuleerd in het Programma van Eisen en/of het ontwerp te voldoen. Ook wordt hierin een voorstel gedaan voor de werkwijze waarmee de in het Programma van Eisen en/of ontwerp geformuleerde resultaatsverwachtingen bereikt kunnen worden.

PVE Programma van Eisen. Het PvE is een door een bevoegde overheid opgesteld of bekrachtigd document dat de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats geeft en de daaruit af te leiden eisen formuleert met betrekking tot het uit te voeren werk.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Representativiteit De mate waarin een bepaald type vindplaats typerend is voor een periode dan wel een gebied.

RTS Robotic Total Station. Hiermee worden vlakken direct digitaal ingemeten.

Schoonheid De esthetisch-landschappelijke waarde van een archeologisch monument, die vooral in zichtbaarheid tot uiting komt.

Selectieadvies Archeologisch inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats. Dit wordt opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria.

Zeldzaamheid De mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied.

Afkortingen in de database

REFERENTIELIJSTEN

Versie 1.6

AARD SPOOR

Aard van het spoor

Code	Omschrijving
AKR	(oude) akkerlaag
AWC	aardewerkconcentratie
BA	balk
BES	beschoeiing
BG	boorgat
BKS	bekisting
BOC	botconcentratie
BPA	beschoeiing, palen
BPL	beschoeiing, planken
BPT	beerput/beerelder
BRL	brandlaag
BU	bustum
BUN	visbun
BV	bouwvoor
CR	crematiegraf
DIG	dierbegraaving
DK	drenkkuil
DLT	doorlaat (door een muur)
DP	depressie
DR	drain
EG	erfgreppel
ES	esdek
FU	fuik
GA	gracht
GE	geul
GHE	grafheuvel
GR	greppel
GRK	grafkuil
GT	goot
HA	haard
HAK	haardkuil
HG	huisgreppel
HKC	houtschoolconcentratie
HI	hoefindruk
HO	hout
HU	hutkom
IN	inhumatiegraf
KEL	kelder
KGO	ovale kringgreppel
KGR	ronde kringgreppel
KGv	vierkante kringgreppel
KL	kuil
KS	karrenspoor
LAK	laklaag
LAT	latrine
LG	laag
LO	ophogingslaag
LS	stortlaag
MI	muurinsteek
MR	muur
MSK	mestkuil
MST	muursteen
MU	muuruitbraak
NV	natuurlijke verstoring
NVD	dierlijke verstoring
NVP	plantaardige verstoring

OV	oven
PA	houten paal
PAK	paal met paalkuil
PG	paalgat
PGK	paalgat met paalkuil
PK	paalkuil
PL	plank
PLW	plaggenwand
PO	poel
POE	poer
POT	potstal
PS	ploegspoor
PSE	ploegspoor, eergetouw
PSK	ploegspoor, keerploeg
REC	recent
RPA	palenrij
RPG	rij paalgaten
RPK	rij paalkuilen
RPL	rij planken
SG	standgreppel
SI	silo
SL	sloot
SPB	spaarboog
SPG	spitsgracht
SS	spitspoor
ST	steen
STC	steenconcentratie
VL	vlek
VR	vloer
VSC	vuursteenconcentratie
VW	vlechtwerk
WA	waterput
WG	weg
WK	waterkuil
WL	wal
WOO	woonlaag
XXX	onbekend

VLAKVORM

Vorm van het spoor op het horizontale vlak

Code	Omschrijving
LIN	lineair
ONR	onregelmatig
OVL	ovaal
RHK	rechthoekig
RND	rond
SIK	sikkelvormig
VRK	vierkant

KLEUR

Duiding van de kleur

Code	Referentie
BE	beige
BL	blauw
BR	bruin
GL	geel
GN	groen
GR	grijs
OR	oranje
PA	paars
RO	rood
RZ	roze
WI	wit
ZW	zwart

Daarnaast:

D	donker
L	licht
SCH	schoon
VL	vuil
ZR	zeer

DBRGR = donkerbruin (hoofdkleur is dan grijs)

COUPEVORM

Vorm van de onderkant van het spoor in de coupe

Code	Omschrijving
ONR	onregelmatig
PNT	punt
RND	rond
VLK	vlak
KOM	komvormig
REV	revolvertas
VRK	vierkant
RHK	rechthoekig
NG	niet gecoupeerd

INSLUITSEL

Aard van een insluitel van een vulling

Code	Referentie
AS	as
AW	aardewerk vaatwerk
BOT	bot (geen schelp)
BS	baksteen
BW	bouwaardewerk (baksteen, dakpan, tegel)
FE	ijzeroer
FF	fosfaat
GL	glas
HK	houtschool
HL	huttenleem
HT	hout
KI	kiezel
LR	leer
MET	metaal
MN	mangaan
NS	natuursteen
OKR	oker
SCH	schelp
SL	slak
VKL	verbrande klei
VST	vuursteen

TEXTUUR

Textuur van een vulling met NEN-classificatie

Code	NEN	Referentie
K	K	klei
ZK	Ks1	zwarte klei
MK	Ks2	matig zwarte klei
LK	Ks3	lichte klei
Z-K		zandige klei
ZI		zavel
ZZI	Kz1	zwarte zavel
MZI	Kz2	matig lichte zavel
LZI	Kz3	lichte zavel
L	L	leem
SL	Lz1	siltige leem
Z-L	Lz3	zandige leem
V	V	veen
V1	Vk3	venige klei
V2	Vk1	kleig veen
V3	VKM	mineraalarm veen
Z-V	Vz1	zandig veen
Z	Z	zand
FZ	Zs1	fijn zand
MZ	Zs1	middelgrof zand
GZ	Zs1	grof zand
ILZ	Zs2	iets lemig zand
LZ	Zs3	lemig zand
IGHZ	g1	iets grindhoudend zand
MGHZ	g2	matig grindhoudend zand
SGHZ	g3	sterk grindhoudend zand
V-Z	Vz3	venig zand
G	G	grind
FG		fijn grind
GG		grof grind
IZHG	Gz1	iets zandhoudend grind
MZHG	Gz2	matig zandhoudend grind
SZHG	Gz3	sterk zandhoudend grind
ST		steen
HT		hout
H0	h1	humushoudend
H1	h2	matig humeus
H2	h3	humusrijk

INHOUD

Aard van het materiaal van een vondst

Code	Referentie
AW	aardewerk vaatwerk
AWG	gedraaid aardewerk
AWH	handgevormd Aardewerk
BAKSTN	baksteen
DAKPAN	dakpan
AXB	bot (geen schelp)
OMB	bot menselijk
ODB	bot dierlijk
CREM	crematieresten
BOUWMAT	bouwaardewerk (keramisch, geen steen)
COP	coproliet
GLS	glas (geen slak)
HK	houtschool
HT	hout (geen houtschool, geen plantaardige resten)
KER	keramische objecten (weefgewichten e.d.)
ODL	leer
MXX	metaal (geen slak)
MCU	koper/brons
MFE	ijzer
MPB	lood
MIX	gemengd
SXX	natuursteen (geen vuursteen)
PIJP	pijpenkoppen en -stelen
SCH	schelp
SLAK	slakken
TEGEL	tegel
OTE	textiel, touw
HUTTELM	verbrande klei (geen lemen gewichten)
SVU	vuursteen
XXX	overig

MONSTER

Aard van een monster

Code	Referentie
MA	monster algemeen
MAR	monster artropoden
MBOT	monster bot
MC14	monster voor ¹⁴ C-datering
MCH	chemisch monster
MCR	crematimonster
MD	monster voor dendrochronologisch onderzoek
MDIA	diatomeeënmonster
MDNA	DNA-monster
MFF	fosfaatmonster
MHK	houtschoolmonster
MHT	houtmonster
MP	pollenmonster
MSC	schelpenmonster
MSL	monster slijpplaat
MZ	zadenmonster voor botanisch onderzoek

VERZAMELWIJZE

Manier waarop een vondst of monster is verzameld.

Code	Referentie
AAC	aanleg coupe (handmatig schaven)
AANV	aanleg vlak of profiel (handmatig)
BIGB	bigbag
COUP	couperen (handmatig)
DETC	detectorvondst
LICH	lichten (vondst met omringende grond integraal verwijderd)
MAA	machinale aanleg
MAF	machinale afwerking (of machinaal couperen)
MSCH	machinaal schaven
PUNT	puntvondst (ingemeten)
SCHA	uitschaven (handmatig)
SPIT	uitspitten (handmatig)
TROF	troffelen